

NAPOLEON

en de gevolgen van zijn
beleid voor onze regio.

Jean Dewaerheid

Al verschenen:

- "Onze Harmonie" (2006) in samenwerking met Cédric Dewaerheid.
- "Laurent Emile Dewandeleer, mijn grootvader" (2007)
- "Comoedia" (2008)
- "100 jaar Fanfare Gevaertskring" (2009)

Van dezelfde auteur, verschenen bij "Les Presses du Midi"

- "Het Mysterie van de Houten Bommen" vertaling (2010)
- " 't Is voor ons" roman (2011)
- "Papy, c'est quoi la guerre?" roman (2012)
- "Napoléon Timbré, une conférence" (2013)
- "Napoleon Verzegeld, een voordracht" (2013)
- "Senatus" SF-roman; Nederlandstalige versie (2014)
- "Senatus" Franstalige versie (2015)
- "150 jaar muziek in Machelen" (2016)

Van dezelfde auteur, verschenen bij www.bol.com en www.amazon.com

- "Veritas", een SF-roman, Engelstalige versie (2017)

Meer informatie op www.dewaerheid.be

« Those who don't know history are destined to repeat it. »

Edmund Burke (1729 - 1797)
Ierse politicus en filosoof.

DANKWOORD

Met oprechte dank aan al de mensen die me geholpen hebben bij het realiseren van dit werk, en meer bepaald aan Frédéric en Jennie De Pryck, Vital Orolé, Jos Van Keerberghen, Henri Vannoppem, Nand Verhoeven, Raymond Palm voor zijn sigarenbandjes en Arco Willeboordse.

Alsook het gemeentebestuur van Machelen-Diegem, de parochiale archivariissen van Machelen en Diegem en het Erfgoedhuis van Erps-Kwerps.

Vanessa Dewaerheid was de corrector van dienst. Ook zij verdient een pluim voor haar kostbare tijd en waardevolle opmerkingen.

En dan, *last but not least*, een dankwoord aan mijn echtgenote. Zonder haar steun, haar luistervaardigheid en vooral haar geduld zou dit werk er vandaag niet staan.

VOORWOORD

Als verwoed collectionneur heb ik de laatste 50 jaar al heel wat mogen verzamelen. Engelse bierblikjes, stripboeken, smurven en andere Asterix-figuurtjes, "horen, zien en zwijgen aapjes", miniatuur auto's, allerlei attributen aangaande saxofoons en uiteraard ook mijn talrijke postzegelverzamelingen. Wanneer je echter meer dan 95 % van de Belgische zegels hebt kunnen bijeenkrijgen, dan ga je op een bepaald moment overschakelen naar andere thema's zoals dieren, vliegtuigen, auto's of zoals de laatste jaren schilderijen. In het begin een welbepaalde doelgroep, namelijk de Vlaamse Primitieven. Met de tijd werd die niche uitgebreid naar alle schilders. Meer dan 3 000 in totaal, netjes geklasseerd op naam of periode en telkens aangevuld met aangepaste commentaar.

En dan op een dag, voel je de drang om dieper te gaan, selectiever. Zo begon mijn postzegelverzameling van schilderijen over Napoleon. Langzamerhand ontstond een nieuwe, boeiende collectie over het leven van deze roemrijke figuur. Telkens ging ik zoeken naar informatie om de zegel in zijn exacte historische context te plaatsen. Dit was uiteraard geen sinecure want meestal betrof het een detail van een schilderij. Een postzegel die refereerde naar de Driekeizersslag verwees natuurlijk naar Austerlitz, maar in de meeste gevallen vergde het heel wat energie om nauwkeurige informatie te vinden. Staten als Ajman, Fujeira, Khaima, Ras Al of nog Sharjah bieden nu eenmaal weinig informatie over de zegels die ze uitgeven.

Wanneer je dan na verloop van tijd, over voldoende Napoleon-zegels beschikt en zijn heel leven hierdoor kan illustreren, dan kom je op het idee er daadwerkelijk een boek over te schrijven! Nog maar eens een boek over Napoleon! Naar het schijnt zijn er al 70 000 over geschreven!

Aan de andere kant, had ik het materiaal in al die jaren verzameld. Ik zou het kunnen aanvullen met sigarenbandjes, tinnen figuurtjes, champagnecapsules, ...

Zo ontstond het onderwerp van dit boek. Maar ik moest nog verder gaan. Specifieker te werk gaan. Ik zou mijn onderwerp begrenzen tot Napoleon in onze gewesten en hem niet alleen uitbeelden als de geniale veldheer, de hervormer van Europa, de uitvinder van de Code die zijn naam draagt, ... Ik wilde ook de andere kant van de kleine Corsicaan laten zien: de dictator, de despoot, de Attila van de 19de eeuw die een spoor van vernieling achter zou laten. Toegegeven, ik ben geen historicus. Het was dan ook nooit de bedoeling een wetenschappelijk werk te maken over deze opmerkelijke historische figuur. Dit boek is dan ook een poging Napoleon voor te stellen vanuit een andere hoek. Die van een Vlaming die 200 jaar later niet wil begrijpen waarom er toen zoveel slachtoffers gemaakt werden in de naam van *Liberté, Egalité, Fraternité*.

Veel leesgenot.

18 juni, 20 uur

Het is vanzelfsprekend pure toeval dat deze lezing vandaag plaatsvindt. Ik ben ervan overtuigd dat weinig mensen in de zaal het verband zien tussen de verjaardag van de Oproep van generaal de Gaulle in juni 1940 en het einde van de carrière van keizer Napoleon in Waterloo.

Ik prijs me gelukkig want de zaal is haast vol. Het publiek lijkt me op het eerste gezicht geïnteresseerd. Een paar toeschouwers hebben mijn boek al aangeschaft en zijn druk bezig het te commentariëren met hun buur. Sommigen kijken me aan met een discretie op de rand van het fatsoenlijke. Het is duidelijk dat ze hier zijn met de bedoeling uitleg te vragen. Niet dat ik ongerust hoef te zijn, uiteindelijk geef ik deze voordracht over Napoleon al geruime tijd. Het publiek is meestal nieuwsgierig, soms op zijn hoede, maar altijd hartelijk. Vandaag echter voel ik ... wantrouwen. We zullen wel zien.

De secretaris van de lokale Heemkundige Kring geeft teken dat er geen andere laatkomers zijn, waarop hij de zware inkomdeur met een dof geluid sluit. De voorzitter neemt het woord. Eerst een droge verwelkoming, daarna de traditionele herinneringen aan gewezen en aanstaande activiteiten om te eindigen met een korte presentatie van mijn persoontje. Ik dank de voorzitter voor zijn vriendelijke uitnodiging en daar gaan we dan voor de zoveelste voordracht van het seizoen.

- Goedenavond, dames en heren. In de loop van het komende anderhalf uur, gaan we kennis maken met een Napoleon Bonaparte die u misschien niet kent. We gaan het dus niet alleen hebben over de Europese visionair, de promotor van wetenschap, het juridisch genie of nog het militair wonder. Nee, ik ga u de kleine korporaal voorstellen zoals weinigen hem kennen.

Dit zien ze dus helemaal niet zitten. Ik moet ze enigszins sussen.

- Wees gerust. Het ligt niet in mijn bedoeling jullie te overtuigen van mijn zienswijze. Ik heb trouwens geen enkele pretentie een specialist van Napoleon te zijn. Ik ben ervan overtuigd dat er in deze zaal meerdere kenners aanwezig zijn. We gaan vanavond gewoon genieten. Wie vragen of opmerkingen heeft, mag ze gerust stellen gedurende de lezing. U hoeft dus niet te wachten tot het laatste kwartiertje om uw suggesties te doen.

Het staat nu al vast dat mijn publiek uiterst sceptisch is.

- Het is een waarheid als een koe dat wanneer Bonaparte in november 1799 de macht neemt, de situatie in Frankrijk hopeloos is. De verworvenheden van de revolutie: *Liberté, Egalité, Fraternité* worden niet overal aanvaard. De opstand in de Vendée wordt met geweld neergeslagen. In Bretagne heerst er anarchie. De Oostenrijkse troepen heroveren een groot deel van Frankrijk.

Het scepticisme heeft nu plaats gemaakt voor verwarring. Sommigen vragen zich af wat ze hier vanavond zijn komen doen en ik ben er zelfs van overtuigd dat enkelen me beginnen te haten. Tijd om de spa bruis te proeven en dan vliegen we erin.

- Het klopt ook dat drie jaar later, in 1802, Frankrijk zijn welvaart heeft teruggevonden. De Fransen zijn opnieuw verenigd en enthousiast. De toekomst ziet er rooskleurig uit.

Mijn publiek wordt gereanimeerd. Ik ook.

- In 1804 verklaart William Pitt, opnieuw eerste minister in Engeland, de oorlog aan de Franse Republiek.

De helft van de zaal knikt met het hoofd, de andere helft doet me denken aan de Griekse mythologie toen de godin Hera de 100 ogen van Argus op de staart van de pauw zette.

- Maar eigenlijk, wie zou men moeten geloven? U zult me zeggen dat William Pitt de enige verantwoordelijke is voor wat de Engelsen de "Napoleontische oorlogen" hebben durven te noemen. Men had ze even goed kunnen bestempelen als "de oorlogen van de Monarchieën tegen het Frankrijk van de Rechten van de Mens". Bonaparte - *en personne* - zag zichzelf als een soort verlosser. Schreef hij niet op het einde van zijn leven "*J'ai refermé le gouffre anarchique et débrouillé le chaos (...). J'ai purifié la révolution et ennobli les peuples*". Het is maar zoals je het bekijkt. In functie van de tijd, het publiek, de historische benadering en misschien vooral de bronnen die men al dan niet gaat raadplegen, zal men Napoleon aanzien als een held of een verschrikking. Sommigen zullen hem afschilderen als een moordzuchtige dictator, anderen bewieroken hem als de visionair die de waarden van de Franse Revolutie over de wereld wilde verspreiden.

Nu voel ik mijn publiek gecharmeerd, wat me aanzet verder te gaan op dezelfde toon.

- De bewonderaars van Napoleon zullen proclameren dat hij steeds aangevallen werd door de ouderwetse monarchieën en meer bepaald door het perfide Albion. Critici zullen hem typeren als een pronkzieke krijgshoofd die zijn eigen dynastie wilde stichten en die zichzelf tot keizer kroonde.

Nu besef ik hoe dit laatste iets overdreven kan overkomen, maar gezegd is gezegd. Ik kan maar beter helemaal afwerken.

- Alvorens naar hier te komen, heb ik nog maar eens mijn nota's doorgenomen. Zowel de documenten die de kleine korporaal sublimeren, als de bronnen die hem minder gunstig zijn. Volgens Ben Weider, een Canadese historicus, heeft Napoleon altijd voor de vrede geijverd en ik citeer hem: "*Napoleon a remporté plusieurs batailles mais, dans tous les cas, c'était pour défendre la France face aux attaques étrangères... Il a toujours pardonné à ses ennemis alors qu'ils étaient à sa merci, ceci au point de paraître parfois un peu naïf dans un monde qui était celui de Machiavel*". De specialisten in de zaal zullen zich echter herinneren dat in maart 1799, bij het beleg van Jaffa, Bonaparte overgaat tot de slachting van ruim 3 000 Turkse gevangenen, gewoon om zijn tegenstanders te imponeren.

Hier scoor ik punten. Wie dit tragisch evenement kent, zwijgt in alle talen. Sommigen fronsen de wenkbrauwen, anderen doen alsof ze niet alles begrepen hebben. Ik krijg zo stilaan de indruk dat ik de stijl van mijn voordracht enigszins moet aanpassen.

- Wat dacht u ervan mochten we starten met de verwezenlijkingen van Napoleon?

Vorstel unaniem goedgekeurd. Uiteindelijk betalen zij voor de lezing en aangezien de klant koning is ... Laten we ze geven wat ze verwachten. Daarna zien we wel ...

- In het jaar 1800 richt Napoleon "zijn" bank op, de *Banque de France*. Hij is de ontwerper van de *Code* die zijn naam krijgt en die vandaag nog als model geldt in talrijke landen. In 1807, ziet de *Code de Commerce* het licht. Eén jaar later, verschijnt de *Code d'Instruction Criminelle*. Dan is het de beurt aan de *Code pénal* ...

Algauw merk ik dat deze reeks realisaties niet bepaald overeenkomen met de verwachtingen van mijn auditorium. Dan maar overschakelen naar een ander onderwerp: het onderwijs.

- Wist u dat Napoleon het openbaar onderwijs grondig gaat herstructureren? Het klopt wel dat in het begin van de 19de eeuw, driekwart van de bevolking analfabeet was. In steden en dorpen worden scholen opgericht. Napoleon is daarenboven de stichter van de *lycées*. Hij voert het moderne *baccalaureaat* in. Op niveau van het hoger onderwijs, organiseert hij de *Hautes Ecoles* (*Ecoles de droit, de médecine, de sciences, de mathématiques...*). Dit alles is uiteraard lovenswaardig. Het enige probleem, wat mij betreft, is dat hij die hervormingen ook in de bezette gebieden gaat doorvoeren. Een voorbeeld? Op 19 oktober 1797, wordt de Universiteit van Leuven - toen al één van de meest prestigieuze van de wereld - opgedoekt omdat er geen les wordt gegeven in het Frans, maar in het ... Latijn.

Hier neem ik akte van de reactie van een groot deel van mijn publiek die in deze verfransingspolitiek geen graten ziet. We zullen moeten uitkijken en het een en ander verduidelijken ...

- In het merendeel van de bezette landen, spreekt de overgrote meerderheid van de bevolking inderdaad geen Frans. Door de Franse bezetting moeten voortaan alle aktes in het Frans opgesteld worden. De gevolgen laten zich al raden. Niet iedereen is opgetogen met deze maatregel. Maar laten we niet vooruitlopen en komen we eventjes terug - indien u akkoord gaat - op de realisaties van de toekomstige Keizer der Fransen.

Ze gaan akkoord.

- We weten allemaal dat de kerk nogal te lijden had onder de Franse Revolutie. Wel, dames en Heren, het is Napoleon die de cultusvrijheid gaat herstellen. Noteer, tussen haakjes, dat de katholieke godsdienst niet meer de godsdienst van Frankrijk is, maar die van de meerderheid der Fransen. Dit is wel een belangrijke nuance, nietwaar?

Ik had verwacht dat sommigen het verschil niet zouden merken, maar ik moet toegeven dat de meesten hun wenkbrauwen erg hoog optrekken. Het komt er nu op aan voorzichtig verder te gaan.

- *La Légion d'honneur.*

Die kent iedereen.

- Het is inderdaad Eerste Consul Bonaparte die benadrukt dat ook een moderne republiek eerbewijzen nodig had. De meest briljante Fransen, burgers of militairen, zijn verenigd in eenzelfde legioen. Zij vormen de elite, het te volgen voorbeeld. De *Ordre national de la Légion d'honneur* is vandaag nog de hoogste Franse nationale onderscheiding.

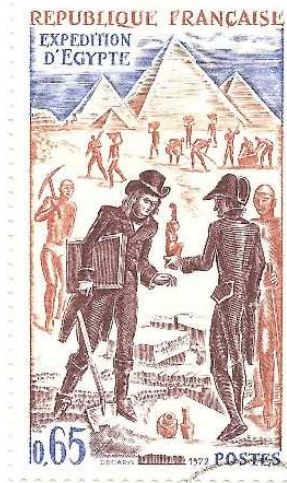
Een frisse wind zoekt zijn weg in de zaal. Men zou bijna geloven dat ze allemaal het rode lint dragen.

16 augustus 1804. Eerste uitreiking van het Legioen van Eer. De plaats is het kamp van Boulogne, waar Napoleon zijn « Grande Armée » van ruim 200 000 man samenbrengt voor zijn invasie van Engeland. Postzegel getekend door Maurice Lalau in 1954.

- Ik kan nog uren spreken over de andere realisaties van Napoleon. Spreken over de beurs, het Rekenhof, de burgerlijke stand, het metrisch stelsel, de nummering van de huizen (paar-onpaar), de verlichting van de straten van Parijs, de ontdekking van de steen van Rosetta, ... maar dat zou ons uiteindelijk te ver brengen van het onderwerp van vanavond.

Het is duidelijk dat het *élan patriotique* van sommigen een serieuze deuk heeft gekregen.

De expeditie in Egypte met de ontdekking van de Steen van Rosetta als gevolg. Op deze steen staan er drie identieke teksten geschreven in drie schriften: Egyptische hiërogliefen, het Egyptisch demotisch schrift en het Grieks alfabet. Hierdoor kan Jean-François Champollion in 1823 de hiërogliefen ontcijferen.

- Ik stel dan ook voor onmiddellijk te beginnen met het eerste deel van mijn voordracht, namelijk de carrière van Napoleon. Na de pauze, snijden we het gevoelig onderwerp aan: de Franse aanwezigheid in onze contreien, meer bepaald de periode gekend als de Boerenkrijg. Daaropvolgend zullen we ons buigen over de verschillende reizen van Napoleon in België. Dit allemaal rijkelijk geïllustreerd aan de hand van prachtige postzegels of sigarenbanden afkomstig uit mijn persoonlijke verzamelingen.

Nu moet ik even op adem komen en wat drinken van dit heerlijk spa water dat helemaal lauw geworden is. Het klopt dat het ontzettend warm is in deze zaal. De secretaris leest in mijn gedachten en gaat heel discreet de twee grote achterdeuren wijd open zetten.

- Zoals iedereen weet, is Napoleon Bonaparte geboren in Ajaccio, Corsica, op 15 augustus 1769, twintig jaar voor de bestorming van de Bastille.

Bestorming van de Bastille. Zegel ontworpen door Albert Decaris (1971).

- Eigenlijk is hij dus geen Fransman.
- Pardon?, onderbreekt een oudere heer met een erg zware stem.
- Ik zet de feiten op een rijtje. Ajaccio is op het moment van zijn geboorte nog in Genuaanse handen. Zijn originele naam is trouwens Napoleone Buonaparte. U moet weten dat zijn familie tot de verarmde adel van Corsica behoorde. Zijn ouders sloten zich aan bij de Franse regering op Corsica waardoor de vader een studiebeurs voor Napoleon krijgt in Frankrijk. Tijdens zijn schooljaren heeft de jonge Buonaparte problemen om de Franse taal onder de knie te krijgen. Vaak wordt er gespot met zijn Italiaans-Corsicaans accent. Accent dat hij trouwens nooit helemaal zou kwijtraken.
- Hoe dan ook, in januari 1779, verlaat het gezin Buonaparte haar *Ile de Beauté* en de kleine Napoleone volgt les aan het *collège d'Autun*, dichtbij Beaune. Als hij van zijn vader voldoende heeft geleerd, mag hij voor vijf jaar naar de militaire academie van Brienne-le-Château.
- Dat klopt grotendeels, hervat mijn oudere tegenspreker, maar dat neemt toch niet weg dat Napoleon door iedereen als Fransman wordt aanzien?
- Inderdaad en ik zou zelfs kunnen zeggen dat indien Napoleon vandaag onder ons zou zijn, hij waarschijnlijk zou bevestigen dat hij wegens politieke redenen als Fransman geboren is, maar dat hij zijn Italiaanse roots nooit verloochend heeft. Ook zijn moeder - Madame Mère - is en blijft tot haar dood Corsicaans, geboren op Italiaans grondgebied.

Ik kijk eventjes naar mijn tegenspreker, maar blijkbaar was de uitleg voldoende. Ik ga verder met